

Грішниця

Лесь Мартович

— Я вже не перебуду цієї осені. Як спаде осіння мряка, то задушить мене. Правду мені вповіла баба Палагна. "Що як, — каже, — половина тебе всередині обірвалася, то шкода вже й надію мати. Ось-ось, — каже, — та й по тобі". Вірну мені правду сказала.

Я вмру восени, в саму хляпавку. Головонько бідна! Як ви мене ховатимете в таку розкаль?! Та то ніяк босої ноги витянути з болота, не то ще двигати деревище з грішним тілом.

Та й не знатиме жодне, коли я вмру; я то добре чую. Задушить мене вночі. Як лише студінь настане, як мряка розсядеться, то я лиш очі вивалю. Без свічки вмру, лише хрест на себе покладу. Най біг прийме й так! Не заслужила я на ліпше. Видко, що мені Господь милосердний і на цім світі покуту завдав. Ой! Та-бо й грішниця я, грішниця!

— А ти, Аничко, не завдавайся в журу. Палагна ж казала, що як будеш журитися, то й не вийдеш. Ти маєш бути весела, то й полегшення матимеш.

— Не вговкуй мене, Андрійку, най викажу. Я тобі ніколи всього не розповідала, а тепер мушу. Мушу виговоритися, бо як ізмовчу, то здається мені, що обірветься мене й друга половина, то я й ночі не перетриваю. А ще й панотець сьогодні при сповіді роз'яснили мені, як я тяжко нагрішила, то я сама себе боюся. Мушу приповістися та й просити в тебе прощі.

— Що будеш приповідатися та мучити себе, коли я все знаю.

— Ні! Ти нічого, Андрійку, не знаєш. Ти не знаєш, що я злодійка. Я вкрала в Варвари півміток. Вона несла його попри наші ворота та й загубила. А я вхопила та й сховала до скрині. Панотець казав, що це злодійство.

— Що панотець знає? Най би була не губила! А ти в мене найпорядніша ґаздиня в селі.

— Але як умру, Андрійку, то півміток треба вернути, бо казав панотець, що я через то й на тім світі не буду мати спокою.

— Ти мені не говори про смерть, Аничко. Я не хочу це й слухати. Бо що я варт без тебе? Із-за твоєї голови та я став порядним господарем. А тепер, ади, тебе не стало, а я не можу собі ради дати. Вийду надвір та й кручуся й кручуся, а робота мене не береться, бо не знаю, до якої роботи ставати. Та й виджу, що наша праця марнується. Не раз заломлю руки та й думаю: "З ким я ожениюся, як Аничка вмере?" Нема, бігме, нема в цілім селі ані одної так ґаздині, як ти. Бо ти, бувало, вийдеш надвір, візьмешся до чого — робота тобі в руках горить. Зарядиш, заставиш мене до роботи, та й я також роблю. А як що зле, то ти мене насвариш або й начупруєш, та й добре: і хосен є з роботи, й признака. То я собі тоді гадкую в своїм сумлінні: "Нехай чупрує, бо має за що, святилися б її ручки". За отаке я тебе дуже навидів та й тепер навиджу.

— Не говори так, Андрійку, не ріж мого серця, бо я не варта, аби ти мене навидів. Я не варта й доброго слова від тебе почути. Бо я — душоубка. Це я загнала Йваниху в

гриб. Правда, Іван її догаманував, але я була всьому причина. Небіжка знала добре, що він ходить до мене: журилася, журилася та по кутах плакала. Стала йому відтак дорікати, а він — до бійки. І зчинилася в них з того часу гризота. З того небіжка й пішла з цього світу.

— А чого ж небіжка була така дурна, що гризлася? Ти, Аничко, бігме, з гарячки таке говориш! Якби ти була здорова, то це б тобі й на гадку не приходило: ти би розуміла, що нічим тут журитися, ні про що й думати. А так ти в гарячці, що собі отаке ні се ні те береш до серця та й непокоїшся. Утихомирся, Аничко.

— Не втихомирюй мене, Андрійку, бо ти ще мало що знаєш, то ще не все. Бо я... Та ти мені радше вперед у очі наплюй (бо так мені належиться), а потім слухай, я тебе ніколи не любила та й тепер не люблю.

— Ти, бігме, Аничко, в гарячці. Що це ти таке говориш? Опам'ятайся. Таже ти на мене працювала, таже ти мене господарем зробила, таже ти для мене білля вижмакала, таже ти мені щосуботи голову змила, ти мені смачно їсти зварила. Що тобі таке?

— Бо ти, Андрійку, ще не вирозумів, куди я говорю. Я любила Йвана. Я вдивлювалася в нього, як у образ. Без нього мені ніщо не було миле. Я рвалася до робота, аби заголомшити в собі той біль, що мені під серце підступав та й доти пив мене, пив, аж доки я Йвана не вздріла. Та й він мене так само любив та й отак світом нудив без мене. А ти цього не знаєш.

— Чому ж би я не знав? Що це тобі таке, Аничко? Може, я намочу платинку та прикладу тобі до голови, бо тебе має гарячка дуже мучити. Не знав! А хіба ж я сліпий? Я видів, що в мене жінка дуже красна; є з ким у неділю межі люди показатися. Не одного аж колька сперла, що його жінка та не така.

— Чекай, Андрійку, мені аж лячно, що ти мене не розумієш, бо не хочеш вірити, що я така. Я тебе виряджала з дому, а тоді приходив до мене Йван. Ми собі сідали за хатою на приспі та й я клонила йому голову на плече. А він мене обіймав одною рукою, а другою гладив по лиці. "Чому ти не моя жінка?" — говорив мені заєдно, а я слухала й не могла наслухатися. А тепер роби зо мною, що хочеш, бо вже знаєш.

— Знав я це й давно, та міркував собі: "А видиш, багачу, таки ти мені, бідному, завидуєш. Та й маєток твій пса варт, коли в тебе нема ґаздині. Який ти межі людьми сиромудрий, а який ти маленький коло моєї Анички. А я собі невидний, а рівно Аничка моя, та й її голова веде моїм господарством".

— Ти-бо таки, Андрійку, наважився мене мучити. А ти ж не знаєш, до чого та люба доводить? Я та Йван, та ми обоє, малися до себе. Уліті я заставляла тебе спати в хаті, а сама йшла до стодоли й дожидала Йвана. Тепер уже знаєш, яка я, та й що я була для тебе, та й чому так караюся?

— Що тобі таке, Аничко? Ти мене за дитину маєш?

Ставало й мені того добра; коби так що інше. Ти жінка годна: у тобі кров грала. А мені що за кривда, як ти вистелила в хаті на постелі м'ягонько, що я спав, як по купелі? Та соромся щось таке нагадувати. До чого воно? Але ти отак у гарячці лежиш та й собі

щось таке розгадуєш, а воно тебе зовсім обмарило. А ти як подуваєш, то насмієшся сама над собою. А ще й панотець намість тобі вибити того пусте з голови, то він іще, не знати якого лиха, гірше тебе збаламутив. Йому здається, що кожному, так, як йому, нічого більше нема в голові, лиш того.

— Може бути, Андрійку, що це я з гарячки таке говорю, та ще тому, що мене панотець так налякали. А все-таки... або я знаю... Ні! Я — ніхтолиця. Візьми камінь та трісни мене по чолі, нехай лиш отут ногами зіб'ю! Ой, ой! Троє малих діточок: два хлопчики і одна дівчинка, а я, бігме, не знаю, хто їм батько: чи ти, чи Йван. Головонько нещаслива, світку мій гіренький! Що я діточкам уповім, як вони попідростають?! Як я їм у очі подивлюся?! Ой, ой, ой!

— А цить же, Аничко! Та-бо не плач!.. А бодай того попа хороба втяла! Не міг отам до своєї грубої попаді причепитися, але він мені хору жінку перепудив. Аничко, цить-бо! Будь же розумна! Та що ти таке вигадуєш?! Хто ж наші діточки годує, як не я? Кого ж вони слухають? Мене слухають. Чию худобу пастимуть? Мою. На кого робитимуть, як не на мене. Я їх подружу, я їм ґрунт відумру, і вони мене поховають. Отож я й батько їм. А ти, Аничко, завсіди звертаєш на того пусте. Стидайся!

— Та-бо я присягу зламала! Я божила тобі вірність, а з Іваном полюбилася. Ой Господоньку! Земля підо мною горить!

— А бодай же той піп онімів, коли тобі таке наговорив! Таже то кальвін, не піп. Чекай, чекай! Піду ж я до нього та запитаюся: "Чи ти, мой, проводиш присягу при шлюбі в святій церковці на того пусте, чи ти проводиш присягу на те, аби люди в мирності проживали, аби одно за одне дбало, аби працювали на хліб насущний, аби дітей до розуму приводили та аби в хвалі божій із цього світа сходили. Кажи! Най знаю, якої ти віри?" Так я попа запитаю, аби знав, як мені другий раз жінку страшити. Аничко! А спам'ятайся ж, бо це не вийде на здоров'я. На платинку, обв'яжи собі голову, най тобі гарячку витягне. А що? Зараз буде ліпше.

— Та я вже, Андрійку, розумію, лиш однако мені дуже сумно. За нічим мені так не банно, як за тими грішми, що ти видав на ліки та на ворожки пусто-дурно. Ліпше було би посправляти яку одєжинку на діти.

— Оце ти, Аничко, розумно говориш. За це тебе хвалю. Але ти ще собі того май у тямці, що ти найліпша ґаздиня в селі; ми доробилися з нічого, а все з-за твого старання. Та й я собі розрахував, що на тебе не жаль видати, бо як поздоровієш, то ти все відробиш. Ти, небого, варта видатку. Я тебе сильно навиджу та й тому не жалувал би нічого, лиш аби тебе до здоров'я привернути. Йой! Таж я стратився б, якби по твоїй смерті роздумав, що я тобі на лік жалувал. Ану ж би було помогло: бо я знаю, що без тебе змарнується ціле господарство, та й такої ґаздині ніде не дістану. Пильнуйся ж, Аничко, аби тобі легше було. Не бери собі того пусте до голови. Ти собі лежи, як пані, та прибагай собі все, що схочеш, лиш не журися, бо то тобі не виходить на здоров'я. А я тобі подам усе готове під руки, аби ти й пташачого молока забажала, Аничко! А подивися ж весело на мене. Не будеш уже журитися?

— Не буду.

1904 p.